

Examining the Effect of Anomie with the Mediating Roles of Social Instability, Social Control, and Deviant Tendencies on Criminal Behavior

Ali Ayar¹, Hooshang Naibi², Hadi Afra³

[Received: 2026/12/18   Accepted: 2026/06/02]

 [10.22034/qacr.2026.2072022.1114](https://doi.org/10.22034/qacr.2026.2072022.1114)

Abstract

Youth, as a dynamic and active force within society, are highly influenced by structural conditions that shape both their present circumstances and future prospects. Consequently, they are more vulnerable to harmful social currents when confronted with certain social issues. Among these structural challenges is the condition of social anomie, which—through generating a sense of social instability, weakening social control and commitment—can heighten deviant tendencies and ultimately increase the likelihood of criminal behavior among young individuals. This study employs a causal-comparative research design and utilizes a survey method to investigate the relationship between the feeling of anomie and criminal behavior. The statistical population consists of male youths aged 18 to 30 in the city of Ilam, including both offenders and non-offenders. The results indicate that the mean levels of perceived anomie and deviant tendencies are significantly higher among offenders compared to non-offenders. Backward logistic regression analysis shows that the independent variables—perceived anomie, social control, and deviant tendencies—collectively explain 25% of the variance in criminal behavior. Moreover, the model successfully differentiates between offenders and non-offenders with an accuracy of 74.6%. Overall, the findings demonstrate that an increase in perceived anomie and deviant tendencies, coupled with a decrease in social control, significantly raises the likelihood of criminal involvement.

Keyword: Anomie, Social Control, Deviant Tendencies, Social Instability, Crime.

Citation: Ayar, A., Naibi, H.& Afra., H. (2026). Variety of Proactive Resoonse in Criminal Policy. *Applied criminology research*, 4(11), 93-112.
https://www.qacr.ir/article_736931.html?lang=en

1. Ali Ayar, Assistant Professor, Department of Social Sciences Education, Farhangian University, Tehran, Iran. (Corresponding Author). Email: Aliayar@cfu.ac.ir

2. Professor, Department of Sociology, University of Tehran. Tehran. Iran. Email: hnayebi@ut.ac.ir

3. PhD in Sociology, University of Kashan, Kashan. Iran. Email: hadi.afra83@gmail.com

بررسی اثر احساس آنومی

با میانجی‌گری بی‌ثباتی اجتماعی، کنترل اجتماعی و گرایش به کج‌روی بر جرم

علی ایار^۱، هوشنگ ناییبی^۲، هادی افرا^۳

[تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۱۲]

doi: 10.22034/qacr.2026.2072022.1114

چکیده

جوانان به‌مثابه نیروی فعال و پویای جامعه و درهم‌تنیدگی شرایط کنونی و آینده خود با مختصات جامعه از کم و کیف وضعیت ساختاری اثرپذیری بیشتری از خود نشان می‌دهند به همین سبب در مواجهه با برخی از مسائل اجتماعی در مقابل جریان‌های آسیب‌زای اجتماعی، آسیب‌پذیرتر به نظر می‌رسند. یکی از این مسائل ساختاری وضعیت آنومی اجتماعی است که می‌تواند با ایجاد احساس بی‌ثباتی اجتماعی، کاهش کنترل اجتماعی و تعهد سبب تقویت گرایش کج‌روانه و در نهایت ارتکاب به جرم از جانب آنان فراهم نماید. این پژوهش از نوع تحقیقات علی مقایسه‌ای است که با هدف بررسی رابطه بین احساس آنومی و ارتکاب جرم و با استفاده از روش پیمایشی انجام شده است، جامعه آماری تحقیق، جوانان پسر مجرم و عادی ۱۸ تا ۳۰ ساله شهر ایلام می‌باشند. یافته‌ها نشان می‌دهند که میانگین احساس آنومی و گرایش به کج‌روی در بین جوانان مجرم نسبت به جوانان عادی بیشتر است. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون لجستیک پس‌رونده نشان می‌دهند که متغیرهای مستقل احساس آنومی، کنترل اجتماعی و گرایش کج‌روانه در مجموع ۲۵ درصد از متغیر وابسته مجرم بودن را تبیین می‌کنند. همچنین مدل توانسته است به میزان ۷۴/۶ درصد افراد مجرم و عادی را به‌درستی تفکیک کنند. تحلیل یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که با افزایش احساس آنومی و گرایش کج‌روانه و همچنین با کاهش کنترل اجتماعی احتمال مجرم بودن افراد افزایش می‌یابد.

کلیدواژه‌ها: احساس آنومی، کنترل اجتماعی، گرایش کج‌روانه، بی‌ثباتی اجتماعی، جرم.

استناددهی: ایار، علی، ناییبی، هوشنگ، و افرا، هادی. (۱۴۰۵). بررسی اثر احساس آنومی با میانجی‌گری بی‌ثباتی اجتماعی، کنترل اجتماعی و گرایش به کج‌روی بر جرم. پژوهش‌های جرم‌شناسی کاربردی، ۴(۱۱)، ۹۳-۱۱۲.

https://www.qacr.ir/article_736931.html

* این مقاله برگرفته از طرحی پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه احساس آنومی و جرم: مطالعه مقایسه‌ای جوانان مجرم و عادی شهر ایلام» است با حمایت مالی اداره کل سازمان زندان‌های استان ایلام و نظارت معاونت پژوهشی سازمان زندان‌های کشور انجام شده است.

۱. استادیار گروه آموزش علوم اجتماعی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. (نویسنده مسئول). رایانامه: Aliayar@cfu.ac.ir

۲. استاد گروه جامعه‌شناسی دانشگاه تهران. تهران، ایران. رایانامه: hnayebi@ut.ac.ir

۳. دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه کاشان، کاشان، ایران. رایانامه: hadi.afra83@gmail.com

مقدمه

تغییرات سریع اجتماعی در جهتی که در آن شاهد سیطره امر اقتصادی بر امر اجتماعی هستیم؛ موجب گسترش روابط ابزاری، گسترش انزوا و به حاشیه رفتن شمار زیادی از انسان‌ها در مناسبات اجتماعی شده است. در این میان جوانان به دلیل تجربه تغییرات سریع قادر به تطبیق خود با شرایط جدید نبوده و به تعبیر بوردیو نوعی ناسازی (هاردی، ۱۳۹۳) رخ می‌دهد. این ناسازی می‌تواند ناشی از شرایط آنومیک جامعه باشد. از جهت دیگر سرعت تغییرات اجتماعی و عدم توازن و تقارن بین بخش در تغییرات حادث شده، پیچیدگی و رشد چشمگیر مسائل و مشکلات مرتبط با جوانان را موجب شده است. اگر چه آسیب‌های متفاوت در حوزه جوانان، نیازمند توجه ویژه و اقدام مقتضی است؛ اما انحرافات اجتماعی^۱ و ارتکاب جرم در این میان جایگاهی منحصربه‌فرد دارد؛ زیرا بسیاری از فرصت‌های سازنده را از جوان و جامعه سلب می‌کند. در این میان وضعیت جامعه ایران به صورت عام و استان ایلام به گونه‌ای خاص تر به دلیل تجربه تغییرات سریع و چندوجهی در حوزه ساختارها و ارزش‌ها و نگرش‌ها؛ زمینه لازم ایجاد آنومی، شیوع و گسترش آسیب‌های اجتماعی در جامعه فراهم نموده است.

آنومی^۲ به عنوان یک مشکل اجتماعی برخاسته از شرایطی است که بخش از آن به دگرگونی‌های شتابان و بخشی دیگر به نابسامانی‌های موجود در جامعه مربوط است. وفق تئوری دورکیم آنومی یک مسئله اجتماعی و ویژگی یک موقعیت و یک جامعه است، نه یک فرد (گونزالس و همکاران^۳، ۲۰۲۴، ص ۹-۱۰) و بر اساس استدلال مرتون نرخ جرم را می‌توان با بررسی ساختار فرهنگی و اجتماعی جامعه توضیح داد (آکینوبولا و همکاران^۴، ۲۰۲۲، ص ۱۰۶). با این وصف شرایط آنومیک می‌تواند زمینه را برای ارتکاب به جرم فراهم نماید. در شرایط آنومیک به دلیل ضعف در حاکمیت هنجارها، تعارض میان آنها و حتی پدید آمدن عرصه‌های فاقد هنجارهای روشن، عدم التزام به قواعد اخلاقی و اجتماعی پدید می‌آیند و الگوها به خوبی راهنمای رفتارهای اجتماعی نیستند؛ به عبارتی در این شرایط اختلال، تعارض، ناپایداری هنجاری و در برخی زمینه‌ها بی‌هنجاری به خوبی قابل مشاهده است. «وجود تضاد بین سرمایه و کار در جوامع بی‌هنجار، تضعیف احساسات جمعی، ماشینی شدن افراد، فاصله گرفتن از روابط بین فردی و افزایش خودخواهی از ویژگی‌های انسانی است که در یک جامعه بی‌هنجار زندگی می‌کند» (پرابیشی، ۲۰۲۳، ص ۳۷). اگر چه کج‌روی نوجوانان و جوانان متأثر از عوامل مختلف است که معمولاً «تحت تأثیر محیط تربیتی، ویژگی‌های شخصیتی در حال رشد و فشارهای اجتماعی شکل می‌گیرد» (سروی و عبدالحی، ۱۴۰۳، ص ۱۲۲). در این مقاله تأکید و

1. Social deviance

2. Anomi

3. Gonzales et al.

4. Akinbobola et al

تمرکز بر احساس انومی به عنوان یکی از منابع فشار ساختاری به عنوان عامل مؤثر بر ارتکاب به جرم است. بنابر مطالعات گسترش آسیب های اجتماعی و مسائل اجتماعی اگر چه می توانند معلول احساس انومی باشند؛ اما همزمان می توانند در شکل گیری احساس انومی مؤثر باشد؛ احساس نابرابری، ضعف کنترل های اجتماعی، احساس نارضایتی، فردگرایی، ضعف گرایش های دینی و کاهش مشارکت اجتماعی برآشفتگی اخلاقی تأثیرگذار بوده اند (بیات و دیگران، ۱۳۹۹)؛ بنابراین برای اثبات وجود احساس انومی وضعیت متغیرهای مذکور می توان راهگشا باشد. وضعیت آشفتگی اجتماعی در حوزه مورد مطالعه شدت بیشتری داشته و بستر مناسبی برای زایش آسیب های متفاوت اجتماعی از جمله گسترش جرایم فراهم آورده است، بنا بر آمار موجود، جرایم و مسائل مختلف از جمله طلاق و خودکشی و غیره، نسبت به سال های قبل در استان در حوزه مورد مطالعه از رشد قابل اعتنایی برخوردار بوده است (سالنامه آماری استان، ۱۴۰۲).

از جهت دیگر موج چهارم پیمایش ارزش ها و نگرش ها نشان می دهد که در پاسخ به سؤال این رواج صفات مثبت اخلاقی در ۵ سال آینده چگونه ارزیابی می کنید؟ ۷۱/۴ درصد از مردم استان ایلام اظهار داشته اند که وضعیت بدتر خواهد شد. همچنین بر اساس گزارش مذکور نگرش مردم در مورد میزان رواج دروغ گوئی، وضعیت پارتی بازی، وجود عدالت از وضعیت مطلوبی نسبت به سایر استان های کشور برخوردار نیست (موج چهارم سنجش ارزش ها و نگرش های ایرانیان، ۱۴۰۲). شرایط توصیف شده را می توان نشانه هایی از وجود انومی در بعد عینی و ذهنی در جامعه مورد مطالعه محسوب نمود. با پذیرش مفروضه وجود ارتباط بین احساس انومی و جرم در چنین موقعیتی احتمال ارتکاب به جرم از جانب شهروندان افزایش می یابد. جرم «نقض قانون جزایی است که به وسیله دولت وضع شده است» (مشونیس، ۱۳۹۵، ص ۳۰۲)؛ بنابراین جرم، فعل یا عملی است که برخلاف یکی از موارد قانون مجازات عمومی کشور تشخیص داده شود و شخص مجرم کسی است که در زمان معینی، عمل او برخلاف مقررات رسمی کشور شناخته شود. احساس انومی^۱ دارای ابعاد متفاوت؛ اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است که در هر کدام از ابعاد فوق اشاره به عدم اعتماد مردم به روابط و منطق و توانایی آن حوزه خاص جهت پاسخگویی به نیازها و فائق آمدن بر مشکلات خاص خود می باشد. تحقیقات پیشین نشان می دهند که احساس انومی بر ارتکاب به جرم مؤثر است (پاتنام، ۲۰۰۱). دورکیم (۱۹۶۰، ص ۲۵۸، به نقل از مارکس، ۱۹۷۴، ص ۳۳۲) اظهار داشته است که بی نظمی هنجاری در «رنج های متعاقب» آشکار می شود که به نوبه خود می تواند افراد مبتلا را به سمت اعمال خشونت آمیز، از جمله خودکشی و قتل سوق دهد. در نهایت، هدف محوری این

مقاله، بررسی رابطه بین احساس آنومی با میانجی‌گیری متغیرهایی مانند گرایش کجروانه، کنترل اجتماعی، بی‌ثباتی و تعهد اجتماعی با ارتکاب به جرم در بین جوانان عادی و مجرم شهر ایلام است.

ادبیات تجربی و نظری

قبل از ورود به بحث نظری نیاز است تا با مرور مطالعات موجود در ارتباط با اثر احساس آنومی بر جرم به مرور انتقادی پژوهش‌های پیشین اقدام شود؛ برخی از مهم‌ترین این مطالعات عبارتند از الف) مطالعاتی که به صورت غیرمستقیم و از طریق متغیرهای واسط مانند کنترل اجتماعی به موضوع جرم پرداخته‌اند از جمله سالمی و کیویوری^۱ (۲۰۰۶) حمایت کم والدین، کنترل کم معلم و اعتماد بین فردی کم با اعمال کنترل بر متغیرهای ساختاری و فردی، از جمله خودکنترلی، با رفتار بزهکارانه مرتبط هستند؛ احمدی و دهقانی (۲۰۱۶) نشان دادند که سرمایه اجتماعی توانسته‌اند ۴۴ درصد از واریانس متغیر وابسته بزهکاری دانش آموزان را تبیین کند؛ جن چیانگ ای و دیگران^۲ (۲۰۲۰) اثر کاهنده پیوندهای اجتماعی بر گرایش بزهکارانه مورد بررسی قرار دادند. ناسی و همکاران^۳ (۲۰۱۶) در توضیح جرائم ناشی از نفرت نوجوانان بر پایه نظریه‌های فشار، کنترل اجتماعی و خودکنترلی نشان دادند که دعوی مکرر والدین، نظارت کم والدین، کنترل اجتماعی کم و جنسیت مرد، عوامل مهمی در توضیح جرم ناشی از نفرت بوده‌اند؛ سجودی و همکاران (۱۴۰۴) بین متغیر وابسته با یادگیری اجتماعی، پیوند اجتماعی و سرمایه اجتماعی به منزله متغیرهای مستقل با متغیر وابسته تمایل به بزهکاری دانش‌آموزان رابطه‌ای معنادار وجود دارد؛ عشایری و همکاران (۱۴۰۲) با انجام یک فرا تحلیل به اثر معکوس سرمایه اجتماعی بر جرم اشاره کرده‌اند؛ احمدی و همکاران (۱۳۹۵) اثر کاهنده سرمایه اجتماعی بر ارتکاب به جرم نشان داده‌اند و لرستانی و همکاران (۱۴۰۱) دریافتند که عامل خودکنترلی به قدر کافی در مجرمین رشد و توسعه نیافته است؛ رشد این عامل می‌تواند در عدم ارتکاب جرم، بسیار مؤثر باشد؛ آکینبوبولا و همکاران^۴ (۲۰۲۲) نشان دادند که توسعه رابطه منفی معناداری با قتل دارد، بنابراین میزان قتل در کشورهایی که جمعیت جوان‌تر، امید به زندگی پایین‌تر، میزان مرگ و میر نوزادان بالاتر، تولید ناخالص داخلی سرانه پایین‌تر و ساکنان شهری کمتری دارند، بیشتر است و این نشان‌دهنده فشار آنومیک بیشتر در جوامعی باشد که افراد برای موفقیت در حوزه‌های نهادی متعدد با فشارهای رقابتی روبه‌رو هستند.

1. Salmi and Kivivuori
2. Jen Chiang a et all
3. Näsi et all
4. Akinbobola et al

ب) مطالعاتی که موضوع اثر احساس انومی به صورت مستقیم بر جرم مطالعه نموده اند؛ مبارکی (۱۳۸۳) در پژوهشی دریافت که سرمایه اجتماعی اگرچه به صورت مستقیم بر روی جرم تأثیرگذار است، اما این متغیر بیشترین تأثیر را بر روی متغیر وابسته از طریق متغیر احساس انومی می گذارد. طالبی و همکاران (۱۳۹۴) بین احساس انومی و کنش ارتباطی یعنی کنش مبتنی بر مفاهیم رابطه معکوس و معنی داری وجود دارد. بهرامی و دیگران (۱۳۹۹) انومی در ابعاد مختلف بر اقدام به خودکشی تأثیرگذار است؛ بارون^۱ (۲۰۱۱) به بررسی نقش اهداف ابزاری- پولی- و تعهد ضعیف به ابزارهای مشروع در ارتکاب به جرم پرداخته است، تن هاوتن^۲ (۲۰۱۶) صورت های متفاوت انومی می تواند با احساسات و جرائم مختلفی همراه باشد انومی عمدی^۳ با بی اخلاقی، بی شرمی، زیاده خواهی و قتل عمد و انومی غیرعمدی می تواند منجر به افسردگی، سردرگمی، عدم اطمینان، قتل غیرعمدی و خودکشی شود؛ کالینز و منارد^۴ (۲۰۲۱) نظریه انومی قادر به تبیین جرائم بزرگسان است؛ پراباشینی^۵ (۲۰۲۳) نشان داده است که فروپاشی هنجارها، فاصله گرفتن از روابط اولیه و فراموش تعهدات در ارتکاب به جرم مؤثر است فرجی پور و آقاپور (۱۴۰۴) احساس انومی بر بروز جرائم خشونت آمیز اثرگذار است.

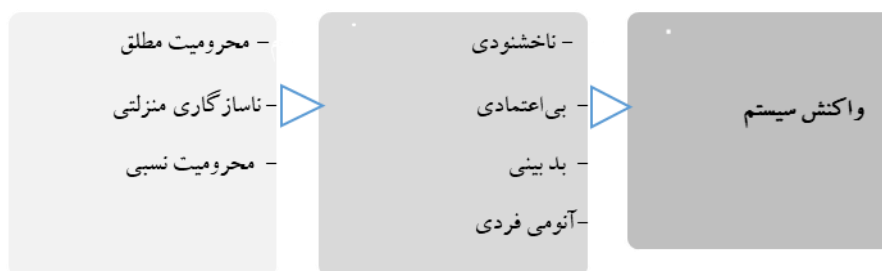
از زمان طرح مفهوم انومی توسط دور کهایم^۶ در سال ۱۸۹۳ برای اولین بار تا به امروز و نقش آن در آسیب های اجتماعی، این مفهوم بارها مورد آزمون تجربی و موضوع نظریه پردازی قرار گرفته است. دورکیم جامعه را «جامعه اخلاقی» تلقی نموده و عنصر اساسی نظم اجتماعی را مجموعه ای از قواعد و هنجارهای اخلاقی می داند به همین دلیل است که وی موضوع اصلی جامعه شناسی را بررسی «واقعیت های اخلاقی» می داند. بر اساس چنین رویکردی، اخلاق در سنت جامعه شناسی دورکیمی پابندی و تعهد به مجموعه ای از قواعد مشترک معتبر، مطلوب، آگاهانه و منسجم است که کنش ها و اعمال نظام مند و قابل پیش بینی را در جهت خیر اجتماعی می پذیرد. از این منظر، اخلاق چیزی جز تعهد یعنی احساس مسئولیت، وظیفه و پابندی به قوانین و سودمندی یعنی احساس ارزش، سودمندی و مفید بودن قوانین نیست و هر دوی این ها در انومی آسیب می بینند به همین دلیل، او بیان می کند که انومی وضعیتی است که در آن قوانین اجتماعی (هنجارها) برای کنشگران الزام آور نیستند و پیروی از آنها برای آنها مفید نیست؛ به عبارت دیگر، انومی برای دورکیم، ناهنجاری، فقدان و خلأ قوانین نیست، بلکه

1. Baron
2. TenHouten
3. intentional anomie
4. Collins and Menard
5. Prabhshni
6. Durkheim

«ضعف هنجاری»^۱ است. دورکیم در نهایت به دو نوع آنومی اقتصادی و آنومی خانوادگی اشاره می‌کند و معتقد است که آنومی در نهایت به حوزه‌های دیگر زندگی نیز سرایت می‌کند؛ از این منظر، آثار و پیامدهای بحران اخلاقی و آنومی از دیدگاه دورکیم در سطح کلان جامعه عبارتند از: تضعیف همبستگی اجتماعی و پیوندهای گروهی، نادیده گرفتن تعهدات اجتماعی متقابل، تضاد، کشمکش و درگیری اجتماعی، بی‌نظمی، بی‌ثباتی و ضعف قواعد و قوانین و بی‌قانونی و نارضایتی عمومی (گونزالس و همکاران، ۲۰۲۴، ص ۹-۱۰).

مرتون^۲ طبق نظریه فشار مرتون، ساختارهای اجتماعی می‌توانند افراد را به ارتکاب جرم وادار کنند. نظریه کلاسیک فشار پیش‌بینی می‌کند که انحراف، احتمالاً زمانی اتفاق می‌افتد که بین «اهداف فرهنگی» یک جامعه (مانند ثروت پولی) و فرصت‌هایی که مردم برای دستیابی به آنها دارند، ناهماهنگی وجود داشته باشد (مرتون، ۱۹۳۸، به نقل از آکینوبولا و همکاران، ۲۰۲۲، ص ۱۰۶). لی اتسلندر و همکارانش^۳ بی‌ثباتی اجتماعی «را وجهی اساسی از وجود» ساختارهای آنومیک» می‌دانند. آنومی از نظر آنها آنومی به وضعی هرج و مرج گونه از عدم قطعیت ارجاع دارد که منشأ بحران است و بر بخش زیادی از جمعیت تأثیرگذار است؛ در چنین شرایطی مدل‌های فرهنگی کارکرد خود را از دست می‌دهند و انسجام درونی جامعه تضعیف می‌شود. در نتیجه این وضعیت هنجارهای یا استانداردهای رفتار معتبر جامعه و شخص نامنسجم و کنش معطوف به هدف، برای افراد ناممکن می‌شود. به این دلیل در ادامه چنین مسیری نتیجه فقدان کلی جهت و عدم قطعیت رفتار و تشدید تعارض‌های اجتماعی و فرهنگی است. وجوه اساس آنومی در یک سیستم اجتماعی از نظر آنها درجه بی‌ثباتی اجتماعی و عدم انسجام می‌باشد. مدلی که لی و همکارانش برای تبیین آنومی به کار برده‌اند، مدل «نظام بلوک‌های مرتب» نامیده می‌شود. این مدل از سه بلوک و هر بلوک از چند متغیر تشکیل شده است.

شکل ۱- مدل نظام بلوک‌های مرتب در نظریه لی و همکاران
منبع: (کوثری، ۱۳۸۶، ص ۹۹)

1. Normative weakness
2. Merton
3. Lee Etslander and et all

بلوک اول، بلوک پایگاه اقتصادی اجتماعی است که دربرگیرنده برداشت و پنداشت مقایسه‌ای فرد در مورد برخورداری از امکانات و لوازمات زندگی در قیاس با دیگران بوده و نشانگر برخورداری فرد از منابع اقتصادی و پرستیژ شغلی است که نشانگر وجود ناسازگاری در رتبه اقتصادی و اجتماعی افراد است.

بلوک دوم، بلوک بی‌ثباتی اجتماعی است که معرف اعتماد مردم به توانایی حکومت جهت فائق آمدن بر مشکلات اقتصادی، سیاسی و مرتفع نمودن نیازهای آنان است، همچنین عنصر بدینی در بلوک دوم بیانگر عدم وجود امید و شرایط برای تحرک و ارتقای اجتماعی است، عنصر انومی فردی به این موضوع اشاره دارد که افراد به آینده خود، دیگران اعتماد نمی‌کنند در مورد هنجارهای اجتماعی و الگوهای مناسب رفتار احساس آشفتگی و سردرگمی می‌کنند و بلوک سوم، بلوک واکنش سیستم است. اهمیت مدل لی و همکاران از انومی در این نکته نهفته است که انومی را به‌منزله پتانسیلی برای ایجاد آشفتگی اجتماعی مورد بررسی و مذاقه قرار می‌دهند (کوثری، ۱۳۸۶)؛ بلوک اول می‌تواند به‌نوعی بیانگر انومی اقتصادی، بلوک دوم نشان‌دهنده انومی سیاسی و اجتماعی باشد. از نظر آنها انومی نشانگر وضعی هرج و مرج گونه از عدم قطعیت بحران‌زا است که بر بخش زیادی از جمعیت اثرگذار باشد. این تحقیق از جانب دیگر مبتنی بر تئوری‌های جرم است. پس از مرور نظریات پیرامون انومی نیاز است که به اختصار به نظریات حوزه جرم در ارتباط با نظریات انومی پرداخته شود. به‌عبارت دیگر توضیح داده شود که احساس انومی از کدام مسیرها می‌تواند زمینه‌ساز «جرم» باشد. برای توضیح و تبیین جرم می‌توان از رویکردهای نظری مختلفی سود جست؛ اگر چه در بسیاری از این نظریه‌ها به‌صورت مستقیم به مفهوم «انومی» پرداخته نشده است؛ اما با اندکی مذاقه در گزاره‌های نظری این تئوری‌ها می‌توان استدلال نمود که به‌صورت تلویحی برخی از وجوه «شرایط انومیک» یا «احساس انومی» را مد نظر داشته‌اند؛ پیرامون تبیین چرایی علل ارتکاب به جرم نظریات و رویکردهای متفاوتی وجود دارد که به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به گزاره‌های نظری انومی توجه داشته‌اند. برای تحلیل جرم اگر چه می‌توان از رویکردهای مختلفی استفاده نمود، اما همسو با تئوری اجتماعی که به اثر مختصات ساختاری بر جرم می‌پردازد، در این پژوهش از تحلیل ساختاری کارکردی یا «نظریه‌های ساختار اجتماعی»^۱ استفاده کرده‌ایم، رویکرد ساختاری کارکردی بر اهمیت الگوهای اجتماعی در عملکرد جامعه به‌صورت نظام تأکید دارد (مشونیس، ۱۳۹۵، ص ۳۴۸)؛ احساس فشار^۲ مرتون معتقد است که در جامعه‌ای که موفقیت در قالب اهداف خاصی تعریف می‌شود، اما ابزار رسیدن به این اهداف برای همگان فراهم نمی‌آورد در چنین شرایط مرتون معتقد است؛ جرم در شرایطی اتفاق

1. Social Structure

2. Strain

می‌افتد که افراد یا اهداف را یا ابزار و وسایل تعریف شده نمی‌پذیرند. وی به غیر از پذیرش اهداف و ابزار که خود را در قالب همنوایی نشان می‌دهند به اشکالی مانند مناسک‌گرایی، بدعت، گوشه‌گیری و طغیان اشاره می‌کند؛ که هر کدام از حیث نظری می‌تواند تبیین‌کننده نوع خاصی از جرائم باشد به عنوان مثال گوشه‌گیری، افراد را مستعد جرائمی مانند الکلیسم و اعتیاد به مواد مخدر و افیونی نموده و بدعت و نوآوری فرد را جرائم مالی از جمله دزدی نموده و طغیان می‌تواند بستر ساز جرائم سیاسی شود (مشونیس، ۱۳۹۵، ص ۳۴۹-۳۵۲). تأکید مرتن آن است که افراد در نقش‌ها و موقعیت‌های مختلف ممکن است از شیوه‌های مختلف تطابق استفاده کنند؛ به این معنا که ممکن است فردی در یک فعالیت اجتماعی از شیوه نوآوری، اما در فعالیت دیگر مناسک‌گرا باشند و مدل‌های تطابق به سازگاری نقش در موقعیت‌های خاص اشاره دارد (حسین‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۱۸). در ارتباط با متغیر مستقل این مطالعه یعنی «احساس آنومی»، نابرابری‌های موجود می‌تواند موجب احساس آنومی در جامعه باشند. از جانب دیگر در این دسته از نظریه‌های نظریه نابسامانی اجتماعی گسیختگی و ناکارآمدی نظام سنتی و غیررسمی کنترل را عامل جرم می‌داند و نظریه احساس فشار می‌تواند به صورت مستقیم تبیین‌گر فشار روانی در وجوه متفاوت باشد که با احساس آنومی مطابق با موارد مندرج در بلوک دوم نظریه آنومی لی و اتسلندر باشد؛ در تطابق است. از جانب دیگر، نظریه‌های کجروی فرهنگی^۱: این نظریه‌ها مدعی می‌شوند که علت تحقق جرم، نوعی تعارض میان هنجارهاست (سلیمی و داوری، ۱۳۸۶، ص ۳۴۴). تعارض هنجارها شکلی از آنومی در جامعه است. همچنین در نظریه ساختار فرصت کلوارد و اوهلین^۲ بر این نکته تأکید شده است که فقدان فرصت مشروع مثل تحصیل یا شغل، عامل مجرم شدن افراد نیست، بلکه زمانی مرتکب جرم می‌شوند که از منابع انجام آن برخوردار باشند (مشونیس، ۱۳۹۵؛ ص ۳۵۲).

همچنین می‌توان به نظریه کنترل اجتماعی هیرشی^۳، اشاره نمود که به‌هکاری را از طریق کم و کیف پیوند یک فرد با جامعه قابل توضیح می‌داند. استدلال آن است که با ضعیف شدن پیوند فرد با جامعه و یا از بین رفتن این پیوند، جامعه توان اعمال محدودیت بر افراد را از دست می‌دهد و در نتیجه احتمال این که فرد قوانین را نقض کند افزایش می‌یابد (لرستانی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۲۰؛ طالبان، ۱۳۸۳، ص ۷؛ احمدی، ۱۳۸۴، ص ۹۱). چرا بر اساس استدلال هیرشیا محروم شدن از پیوندهای اجتماعی، فرد چهار نوع پیوند اجتماعی کنترل‌کننده را از دست می‌دهد:

1. Cultural Deviance Theory
2. Cloward and Ohlin
3. Hirschi

۱) دل بستگی به دیگران از جمله والدین، معلمان، دوستان و دیگران (مشونیس، ۱۳۹۵، ص ۳۵۳). یافته های هیرشی بر اهمیت در نظر گرفتن پیوند اجتماعی به عنوان یک سازه یکپارچه اشاره کرد که نظریه های انحراف فرهنگی به اندازه کافی آن را توضیح نمی دهند (کاستلو و لاوب^۱، ۲۰۲۰، ص ۳۲).

۲) تعهد به همنوایی و اعتقاد به این که اجرای قواعد سودمند هستند (مشونیس، ۱۳۹۵، ص ۳۵۳). هیرشی دومین عامل کنترلی را تعهد یا پایبندی توصیف نمود. بر این اساس، افراد در هر جامعه در راستای اهدافشان، سعی در کسب منزلت و شهرت می کنند و به فعالیت های متداول زندگی روزمره متعهد بوده، از کج رفتاری می پرهیزند تا موفقیت هایی را که به دست آورده اند حفظ کنند (لرستانی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۲۰).
۳) شرکت در فعالیت های متعارف از جمله تیم های ورزشی یا گروه های مذهبی و ۴) اعتقاد به درستی هنجارهای فرهنگی و ارزش ها و این که جامعه اساساً خوب است (مشونیس، ۱۳۹۵، ص ۳۵۳).

بر اساس یک نگاه تلفیقی می توان استدلال نمود که در شرایط آنومیک شاهد نوعی همسوئی با گزاره های نظری تئوری کنترل اجتماعی هستیم؛ چرا که نخست اعتقاد به درستی هنجارهای فرهنگی و ارزش های جامعه، مورد تردید قرار می گیرد و فرد به این باور می رسد که شرایط جامعه در وضعیت مطلوبی قرار ندارد، طی چنین فرایند تعلق و مشارکت و درگیری فرد در فعالیت های سازنده کاهش یافته و طبیعی است که ظرفیت کنترل اجتماعی دچار فرسایش شده و شرایط به ارتکاب به جرم از جانب وی فراهم شود. این تحقیق از حیث نظری مدعی است که احساس آنومی هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیرمستقیم از طریق افزایش احساس بی ثباتی اجتماعی و کاهش کنترل اجتماعی و تعهد به عنوان متغیرهای بازدارنده زمینه افزایش گرایش کج روانه و سپس ارتکاب به جرم را فراهم می کند.

روش

این تحقیق از نوع تحقیقات پس رویدادی و علی مقایسه ای است که با روش پیمایشی انجام گرفته است. پژوهش پیمایشی بر ساختن فرضیه و آزمون آن و تحصیل روابط بین متغیرهای دستکاری نشده توجه دارد؛ به عبارت دیگر در تحقیق پیمایشی با بررسی تغییرات متغیر بر حسب مورد و جستجوی ویژگی های متغیر دیگری که به طور منظم با آن پیوند دارد؛ در پی شناخت علل پدیده ها هستند (دواس، ۱۳۸۱). برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شده است. در این تحقیق که پیرامون احساس آنومی و رابطه آن با ارتکاب به جرم است، ابتدا

برای احساس آنومی در ابعاد متفاوت آن متناسب با تعاریف عملیاتی پرسشنامه‌ای بر اساس مقیاس لیکرت ساخته شد و از پاسخگویان خواسته شده است که به هر یک از سؤالات با انتخاب یک گویه به سؤالات پاسخ دهند، در نتیجه برای برآورد پایایی ابزار از ضریب پایایی آلفای کرونباخ (سازگاری درونی) استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق عبارت از جوانان (۱۸ تا ۳۰ سال) زندانی شهر ایلام است. برای برآورد حجم نمونه نکته شایان اهمیت آن است که خصیصه «معرف» یا «نمایا» بودن، نمونه در برابر جامعه رعایت گردد، یعنی این که همه صفات جامعه خاصه صفاتی که از لحاظ موضوع تحقیق دارای اهمیت است به تناسب در نمونه وجود داشته باشد. از دو نوع نمونه‌گیری احتمالی و غیراحتمالی در این پژوهش از نمونه‌گیری احتمالی استفاده شده است، افراد مجرم به صورت تصادفی ساده و افراد عادی نمونه به روش خوشه‌ای انتخاب شده‌اند. برای تعیین حجم نمونه از جدول کرجسی مورگان استفاده شده است. ابتدا بنا بر جدول مذکور از ۱۶۰ جوان مجرم و زندانی ۱۳۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب و سپس از جوانان عادی نیز ۱۳۰ نفر به صورت خوشه‌ای از جوانان شهر ایلام انتخاب شدند. با عنایت به نوع پژوهش علی مقایسه‌ای از آزمون تی برای مقایسه میانگین و از رگرسیون لجستیک به منظور برآورد اثر متغیرهای مستقل استفاده شده است.

جدول ۱- ضریب پایایی متغیرهای مستقل و وابسته

ردیف	نام متغیر	تعداد گویه	ضریب پایایی
۱	آنومی اجتماعی	۷	.۷۱
۲	آنومی اقتصادی	۶	.۶۸
۳	آنومی سیاسی	۹	.۸۶
۴	کنترل اجتماعی	۶	.۸۷
۵	گرایش کج روانه	۸	.۸۷
۶	بی‌ثباتی اجتماعی	۶	
۷	تعهد	۳	.۷۳

یافته ها

جدول ۲- جدول توزیع فراوانی مقایسه جوانان مجرم و عادی بر حسب متغیرهای تحقیق

جوانان عادی							جوانان مجرم						
متغیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	تعداد	متغیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	تعداد
آنومی	۸/۵	۴۳/۱	۱۴/۶	۲۲/۳	۱۷/۷	۹/۲	آنومی	۱/۵	۲۸/۵	۴۷/۷	۱۴/۶	۷/۷	۹/۲
آنومی اجتماعی	۲۲/۳	۶۳/۱	۱۴/۶	۲۲/۳	۱۷/۷	۹/۲	آنومی اجتماعی	۱۳/۸	۵۶/۲	۲۹/۲	۰	۰/۸	۹/۲
آنومی سیاسی	۱۳/۲	۳۶/۴	۳۶/۴	۱۰/۱	۱۷/۷	۹/۲	آنومی سیاسی	۶/۲	۳۶/۹	۲۰/۸	۲۸/۵	۱۷/۷	۹/۲
آنومی اقتصادی	۶/۵	۲۲	۳۵/۸	۱۶/۳	۱۸/۴	۹/۲	آنومی اقتصادی	۱/۹	۱۴/۶	۳۶/۹	۲۸/۲	۱۸/۴	۹/۲
کنترل اجتماعی	۳/۸	۲۹/۲	۴۰/۸	۲۶/۳	۱/۵	۹/۲	کنترل اجتماعی	۲۷/۷	۲۹/۲	۳۰/۸	۱۰/۸	۱/۵	۹/۲
گرایش کج روانه	۷۶/۲	۱۶/۲	۶/۹	۰/۸	۴/۶	۹/۲	گرایش کج روانه	۳۳/۱	۳۵/۴	۱۸/۵	۸/۵	۴/۶	۹/۲
بی ثباتی اجتماعی	۱۰/۸	۳۰	۳۶/۲	۱۷/۷	۱۶/۹	۹/۲	بی ثباتی اجتماعی	۳/۸	۳۳/۸	۲۷/۷	۲۷/۷	۱۶/۹	۹/۲
تعهد	۱۱/۵	۹/۲	۲۳/۱	۳۰/۸	۲۵/۴	۹/۲	تعهد	۳۹/۲	۱۸/۵	۱۶/۹	۱۶/۲	۱۶/۲	۹/۲

بر اساس داده‌های جدول فوق در متغیر آنومی که متشکل از ابعاد سه گانه - اجتماعی، اقتصادی و سیاسی - است از جوانان عادی تنها ۸/۵ درصد و از جوانان مجرم ۲۲/۳ در سطح زیاد و خیلی زیاد از احساس آنومی برخوردار بوده‌اند؛ در بعد آنومی اجتماعی هیچ‌کدام از جوانان عادی در سطح زیاد و بالاتر از آن از احساس آنومی اجتماعی برخوردار نبوده‌اند و برای جوانان مجرم این رقم برابر با ۰/۸ درصد است با مقایسه میزان سطح متوسط متوجه می‌شویم که در بین جوانان عادی تنها ۱۴/۶ در سطح متوسط و بالاتر از آن و در بین جوانان مجرم ۳۰ درصد در حد متوسط و بالاتر از آن از احساس آنومی اجتماعی برخوردار بوده‌اند. این وضعیت نشان می‌دهد در مجموع احساس آنومی در بعد اجتماعی با وجود این در سطح پایینی قرار دارد، اما درصد برخورداری جوانان مجرم، نسبت به جوانان عادی بالاتر است. در بعد سیاسی ۳۴/۱ از جوانان عادی و ۴۶/۲ درصد از جوانان مجرم در سطح زیاد و خیلی زیاد از احساس آنومی برخوردار بوده‌اند؛ در بعد اقتصادی ۳۵/۸ از جوانان عادی و از جوانان مجرم ۴۶/۶ در سطح زیاد و خیلی زیاد، دارای احساس آنومی بوده‌اند؛ از نظر کنترل اجتماعی ۲۶/۱ از جوانان عادی و ۱۲/۳ از جوانان مجرم از کنترل اجتماعی در سطح زیاد و خیلی زیاد دریافت داشته‌اند؛ وضعیت گرایش به کج‌روی نشان می‌دهد که تنها ۰/۸ هشت‌صدم درصد یعنی کم‌تر از یک درصد از جوانان عادی گرایش کج‌روانه داشته‌اند؛ اما از جوانان مجرم، قبل از زندانی شدن، ۱۳/۱ درصد در سطح زیاد و خیلی زیاد گرایش کج‌روانه داشته‌اند؛ از نظر بی‌ثباتی اجتماعی ادراک شده ۲۳/۱ درصد از جوانان عادی و از جوانان مجرم ۴۴/۶ درصد در سطح زیاد و خیلی زیاد از احساس بی‌ثباتی اجتماعی داشته‌اند، همچنین ۵۶/۲ درصد از جوانان عادی و ۲۵/۴ درصد از جوانان مجرم از احساس تعهد برخوردار بوده‌اند.

جدول ۳- آزمون تفاوت میانگین متغیرهای تحقیق در بین جوانان عادی و مجرم

متغیر	مقوله	میانگین	انحراف معیار	T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
آنومی اجتماعی	عادی	1.9231	.60509	-3.161	258	.002
	مجرم	2.1769	.68726			
آنومی اقتصادی	عادی	3.1707	1.14310	-2.032	258	.043
	مجرم	3.4660	1.01764			
آنومی سیاسی	عادی	2.9147	1.19916	-2.216	257	.028
	مجرم	3.2462	1.20761			
احساس آنومی	عادی	2.4846	.76993	-4.820	258	.000

متغیر	مقوله	میانگین	انحراف معیار	T	درجه آزادی	سطح معنی داری
کنترل اجتماعی	مجرم	2.9846	.89775			
	عادی	2.9308	.90809	5.279	258	.002
گرایش کج روانه	مجرم	2.2923	1.03763			
	عادی	1.3308	.67501	-7.247	258	.043
بی ثباتی اجتماعی	مجرم	2.1615	1.11927			
	عادی	2.9256	1.18035	-3.512	258	.000
تعهد	مجرم	3.4667	1.30103			
	عادی	2.4923	1.28344	6.742	258	.000
	مجرم	1.3769	1.38242			

جدول ۳، آزمون تفاوت میانگین متغیرهای را در بین جوانان عادی و مجرم نشان می دهد؛ همان گونه که مشاهده می گردد میانگین احساس آنومی و ابعاد سه گانه آن، گرایش کج روانه، بی ثباتی اجتماعی ادراک شده، بی اعتمادی در بین در بین جوانان مجرم بیشتر از جوانان عادی است این تفاوت با توجه به مقدار سطح معناداری که کوچک تر از پنج صدم است ($0.05 \leq \text{Sig}$)، تفاوت معناداری می باشد. همچنین میانگین بی ثباتی اجتماعی ادراک شده در بین جوانان مجرم برابر با $3/47$ و جوانان عادی $2/49$ ؛ میانگین بی اعتمادی جوانان مجرم $2/89$ و جوانان عادی $2/17$ نسبت به جوانان عادی بیشتر بوده است که با توجه به مقدار سطح معناداری که کوچک تر از پنج صدم است ($0.05 \leq \text{Sig}$)، تفاوت معناداری می باشد؛ این وضعیت بدین معنی است که تفاوت میانگین ها به جامعه مورد مطالعه قابل تعمیم است. به عبارت دیگر بین احساس آنومی اجتماعی، آنومی اقتصادی، آنومی سیاسی، کنترل اجتماعی، گرایش به کج روی، بی ثباتی اجتماعی ادراک شده و تعهد و ارتکاب به جرم، رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۴- تحلیل رگرسیون لجستیک پس رونده احتمال مجرم بودن افراد

متغیر	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
احساس آنومی	.359	.199	3.238	1	.042	1.013
کنترل اجتماعی	-.626	.155	16.233	1	.000	.864
گرایش کج روانه	1.073	.208	26.665	1	.000	1.125
مقدار ثابت	-1.057	.696	2.306	1	.129	.738

با توجه به ضریب مثبت متغیرهای احساس آنومی (۰/۳۵۹) و گرایش کجروانه (۱/۰۷) می‌توان گفت که با افزایش میزان احساس آنومی و گرایش‌های کجروانه احتمال مجرم بودن افراد افزایش می‌یابد؛ در ارتباط با متغیر احساس آنومی ضریب رگرسیون لجستیک (۰/۳۵۹) نشان می‌دهد که با فرض کنترل سایر متغیرها با افزایش یک واحد متغیر احساس آنومی نسبت احتمالات متغیر وابسته به نسبت $e^{0.359}$ توجه به ستون آخر جدول فوق -Exp(B)- این تغییر معادل با ۱/۰۱۳ است، همچنین با افزایش یک واحد گرایش کجروانه سبب احتمالات تغییر وابسته به نسبت $e^{1.071}$ تغییر می‌کند که با توجه به ستون آخر این تغییر معادل ۱/۱۲۵ است. همچنین ضریب منفی کنترل اجتماعی برابر با (۰/۶۲۶-) می‌باشد به این معنی که با افزایش میزان کنترل اجتماعی احتمال مجرمیت افراد کاهش می‌یابد. و این کاهش با کنترل سایر متغیرها به نسبت $e^{-0.626}$ با توجه به ستون آخر جدول برابر با ۰/۸۶۴ است. حال بر مبنای مقدار ثابت و ضریب می‌توان معادله بهینه رگرسیون لجستیک را به شرح ذیل نوشت:

$$\text{گرایش کجروانه (۱/۰۷۳)} + \text{کنترل اجتماعی (۰/۶۲۶-)} + \text{احساس آنومی (۰/۳۵۹)} + (-۱/۰۵۷) = \text{برتری لگاریتمی}$$

جدول ۵- حساسیت مدل در تعیین افراد مربوط به یک وضعیت

Nagelkerke R Square	Cox & Snell R Square	-2 Log likelihood	Step
0/329	0/247	286.72	1

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود R^2 (Cox & Snell R Square) نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل احساس آنومی، کنترل اجتماعی و گرایش کجروانه حدوداً ۲۵٪ درصد از احتمال مجرم بودن افراد را تبیین می‌کند.

جدول ۶- توان پیش‌بینی مدل

درصد صحیح	پیش‌بینی		مشاهده‌شده
	مجرم	عادی	
۸۱/۵	۲۴	۱۰۶	عادی
۶۷/۷	۸۸	۴۲	مجرم
۷۴/۶			درصد پیش‌بینی صحیح

بر اساس اطلاعاتی که در جدول فوق آمده است، مدل تحقیق قادر است که ۸۱/۵ درصد افراد عادی و ۶۷/۷ درصد افراد مجرم و در مجموع ۷۴/۶ درصد افراد عادی و مجرم را به طرز درستی از همدیگر تفکیک کند. به عبارت دیگر متغیرهای احساس آنومی و ابعاد آن، کنترل اجتماعی گرایش کجروانه توان بالایی در تعیین مجرم بودن و نبودن افراد را دارا می باشد.

نتیجه گیری

تخریب بافتار اجتماعی تحت تأثیر غلبه امر اقتصادی بر حیات اجتماعی زمینه این امر را فراهم نمود که با گسست مناسبات اجتماعی و همبستگی اجتماعی، احساس آنومی را در بین شهروندان به صورت عام و به گونه ای خاص در بین جوانان گسترش داده و تعمیق ببخشد. توسعه نامتقارن و آنومی ناشی از آن، مسأله همنوایی و نظم را به عنوان یکی از کانونی ترین موضوعات جامعه شناسی کلاسیک، بار دیگر در جامعه شناسی مدرن و متأخر به مسأله ای محوری مبدل نموده است. برای تبیین علی ارتکاب به جرم در بین جوانان ایلام، با اتخاذ رویکردی مقایسه ای به بررسی رابطه جرم و احساس آنومی پرداخته شده است. ابتدا رویکردهای نظری پیرامون متغیر مستقل تحقیق یعنی «احساس آنومی» و سپس به نظریه های مرتبط با متغیر وابسته تحقیق -جرم- پرداخته شده است و در نهایت به ارائه چهارچوب نظری خاص تحقیق که ترکیبی از تئوری های ساختاری جرم و نظریه آنومی دورکیم، لی و همکارانش می باشد، اقدام شده است. بعد از ترکیب تئورهای مذکور در قالب یک مدل علی مکانیسم تأثیرگذاری احساس آنومی به عنوان متغیر مستقل از طریق کنترل اجتماعی و گرایش کجروانه به عنوان متغیر واسطه بر متغیر وابسته تحقیق جرم، نمایش داده شده است.

یافته های توصیفی پیرامون متغیر مستقل تحقیق -احساس آنومی- در ابعاد متفاوت آن نشان می دهد که جوانان مجرم در ابعاد متفاوت احساس آنومی -اجتماعی، اقتصادی، سیاسی- و آنومی و گرایش کجروانه از میانگین بالاتری برخوردار بودند. میانگین جوانان عادی در ابعاد کلی احساس آنومی اجتماعی (۱/۹۲)، آنومی اقتصادی (۳/۱۷)، آنومی سیاسی (۲/۹۱)، کنترل اجتماعی (۲/۹۳)، گرایش کجروانه (۱/۳۳)، بی ثباتی اجتماعی (۲/۹۲) و تعهد (۲/۴۹) و در بین جوانان مجرم در ابعاد احساس آنومی اجتماعی (۲/۱۷)، آنومی اقتصادی (۳/۴۶)، آنومی سیاسی (۳/۲۴)، کنترل اجتماعی (۲/۲۹)، گرایش کجروانه (۲/۱۶) بی ثباتی اجتماعی (۳/۴۶) و تعهد (۱/۳۷) بوده است که بر اساس آزمون مقایسه میانگین ها، این تفاوت ها معنی دار بوده است، به عبارت دیگر فرضیات تحقیق تأیید شده اند. آنچه ضرورت بازاندیشی در مواجهه با جرائم باید مد نظر قرار گیرد در ارتباط با متغیر واسطه کنترل اجتماعی و متغیر تعهد اجتماعی است که نمره جوانان عادی نسبت به جوانان مجرم بیشتر است به این معنی که جوانان عادی اظهار

داشته‌اند که نسبت به جوانان مجرم از احساس کنترل اجتماعی و تعهد بیشتری برخوردار هستند. یافته‌های توصیفی نشان می‌دهند که احساس آنومی اقتصادی در بین جوانان عادی و مجرم از بیشترین میزان نمره برخوردار بوده است، این وضعیت بی‌ارتباط با متغیرهای کلان اقتصادی و اقتصاد سیاسی نبوده است، وفق نظریه آنومی دورکیم، شرایط تورمی اقتصادی می‌تواند در قالب بحران زمینه‌ساز بحران اقتصادی باشد. روابط «حک‌شده» در اجتماع در استان ایلام روند «فک‌شدگی از اجتماع» را تجربه نموده نمره پایین احساس آنومی اجتماعی نسبت به آنومی اقتصادی نشان می‌دهد که روابط بین کنشگران در حال حک شدن در حوزه اقتصادی و غلبه منطق اقتصادی بر منطق اجتماعی در حوزه مورد مطالعه است. شرایط فوق بنا بر نظریات دورکیم، لی و همکاران منجر به شکل‌گیری آنومی فردی و اجتماعی خواهد شد و فشار ناشی از این آنومی در سطح فردی و اجتماعی بنا بر تئوری‌های فشار عمومی منجر به ارتکاب به الگوهای رفتاری کج‌روانه و ارتکاب به جرم در حوزه مورد مطالعه خواهد شد. برای آزمودن فرضیات از آزمون مقایسه‌ای تی مستقل استفاده شده است؛ نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که فرض «وجود رابطه بین احساس آنومی به‌صورت کلی و ابعاد اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و ارتکاب به جرم» تأیید شده است. این یافته با یافته‌های فرجی و آقاپور (۱۴۰۴)؛ کالینز و منارد (۲۰۲۱)؛ پراباشینی (۲۰۲۳)؛ ارتکا تن هاوتن (۲۰۱۶) و آکینوبولا و همکاران (۲۰۲۲) دال بر اثرگذاری آنومی و بر ارتکاب به جرم، همسو است. در ارتباط با متغیر واسطه تحقیق یافته‌ها نشان دادند که میانگین کنترل اجتماعی جوانان مجرم کمتر از جوانان عادی بوده است؛ به عبارت دیگر بین میزان کنترل اجتماعی و ارتکاب به جرم، رابطه معناداری وجود دارد که با لرستانی و همکاران (۱۴۰۱)؛ بارون (۲۰۱۱) و بیات و همکاران (۱۳۹۹) مبنی بر اثرگذاری تعهدات ضعیف و آشفتگی اخلاقی بر ارتکاب به جرم سازگار است.

این یافته‌ها، با گزاره‌ای نظری تئوری دورکیم، مرتون و تئوری لی و همکارانش و نظریه فشار عمومی اگنیو سازگار است؛ وجود بدبینی نسبت به مجریان قانون یا همان احساس آنومی سیاسی بدبینی و بی‌اعتمادی به کنشگران هنجارها و باورها از منظر تئوری فشار عمومی می‌توان یکی از منابع فشار تحت عنوان وجود محرک‌های منفی محسوب نمود. همچنین برای نشان دادن تأثیر متغیرهای مستقل احساس آنومی و متغیرهای واسطه کنترل اجتماعی و گرایش‌های کج‌روانه، بی‌ثباتی اجتماعی و کنترل بر متغیر وابسته جرم (عادی و مجرم) و آزمون فرضیه اصلی تحقیق از مدل رگرسیون لجستیک پس‌رونده، استفاده کردیم. نتایج نشان دادند که در مدل نهایی متغیرهای احساس آنومی، کنترل اجتماعی و گرایش کج‌روانه دارای رابطه معناداری با احتمال مجرم بودن افراد دارند. به عبارت دیگر هر چه احساس آنومی و گرایش

کج روانه بیشتر و میزان کنترل کمتر باشد، احتمال مجرم بودن افراد بیشتر است و همچنین هرچه میزان کنترل اجتماعی بیشتر باشد احتمال مجرمانه بودن افراد کمتر خواهد شد. این یافته با نتایج لرستان و همکاران (۱۴۰۴)؛ احمدی و دهقانی (۲۰۱۶)؛ سالمی و کیویوری (۲۰۰۶)، جن چیانگ و همکاران (۲۰۲۰) و یافته های ناسی و همکاران (۲۰۱۶) مبنی بر اثرگذاری سرمایه اجتماعی، اثر کنترل اجتماعی بر ارتکاب به جرم و گرایش به کج روی همسو است. همان گونه که در جدول (۶) مشاهده می شود؛ متغیرهای تحقیق قادر بوده اند که ۸۱/۵ درصد افراد عادی و ۶۷/۷ درصد افراد مجرم و در مجموع ۷۴/۶ درصد افراد عادی و مجرم را به طرز درستی از همدیگر تفکیک کند. به عبارت دیگر متغیرهای احساس آنومی و ابعاد آن، کنترل اجتماعی گرایش کج روانه توان بالایی در تعیین مجرم بودن و نبودن افراد را دارا می باشند. به عبارت دیگر متغیرهای احساس آنومی، کنترل اجتماعی و گرایش کج روانه توان بالایی در تعیین مجرم بودن و نبودن افراد را دارا می باشند. از جهت دیگر از منظر تئوری بی سازمانی اجتماعی که گسیختگی و ناکارآمدی نظام های سنتی و غیررسمی کنترل اجتماعی را عامل جرم و بزه کاری می داند. این نتایج با گزاره های نظری لی و اتسلندر مبنی بر آن که در شرایط آنومیک به دلیل بی اعتمادی، بدبینی افزایش می یابد، می توان استدلال نمود در چنین شرایطی همسو با یافته های این پژوهش کنترل اجتماعی تضعیف می گردد؛ چرا که در بلوک اول این نظریه پنداشت و برداشت منفی از جامعه شکل گرفته که در گام بعدی یا بلوک دوم موجب فرسایش اعتماد و ایجاد بدبینی شده که این وضعیت متناسب با مدل نظری مک آیور می تواند سبب فقدان مناسبات معنادار انسانی شده و در نتیجه این شرایط همسو با مدل نظری و یافته های تجربی تحقیق کنترل اجتماعی کاهش یافته و در نتیجه احتمال ارتکاب به جرم افزایش یابد. یافته های این تحقیق از طریق تحلیل مسیر نشان داد که مقدم بر احساس آنومی فروکش کنترل اجتماعی در شرایط اجتماعی بستر و شرایط را برای احساس آنومی فراهم نموده و از این طریق منجر به گسترش ارتکاب درون به کج روی و جرم می شود. به عبارت دیگر یافته های این تحقیق منجر به اصلاح مدل نظری تحقیق شد. بنابراین با تقویت کنترل های اجتماع از طریق قانون های محلی و سازمان های مردم نهاد و پلیس اجتماع محور می توان به صورت غیرقهری و انتظامی ظرفیت بازدارندگی اجتماعی را ارتقا بخشید.

سپاسگزاری

از اداره کل سازمان زندان های استان ایلام به خاطر حمایت مالی از طرح پژوهشی و معاونت پژوهشی سازمان زندان های کشور به خاطر فراهم نمودن شرایط اجرای طرح تحقیقاتی که مقاله حاضر از آن استخراج شده است، کمال تقدیر و تشکر داریم.

منابع

- احمدی، سینا، شمسی، رحمت، و احمدی، بختیار. (۱۳۹۵). تحلیل جامعه‌شناختی رابطه بین سرمایه اجتماعی و جرایم جوانان مطالعه موردی: زندان مرکزی سندج. *جامعه‌شناسی فرهنگی*، ۷(۴)، ۲۲-۱. <https://www.ensani.ir/fa/article/369936>
- ایار، علی. (۱۳۸۸). *بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و جرم؛ مطالعه تجربی جوانان عادی و مجرم شهر ایلام* (پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران).
- پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان؛ موج چهارم. (۱۴۰۲). پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- حسین‌زاده، علی حسین، بوداقتی، علی، و خمیسی، امل. (۱۴۰۱). تعیین گره‌های اجتماعی و روان‌شناختی گرایش به ارتکاب جرم (مورد مطالعه: جوانان ۱۸ تا ۲۹ سال شهر اهواز). *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۹(۱۹)، ۳۴-۷. doi: 10.22080/ssi.2022.22893.1954
- سجودی، عادل، صادقی چشمه، ستار، بابائی فرد، اسداله، و نیازی، محسن. (۱۴۰۴). تبیین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر تمایل به بزهکاری در میان دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر رشت. *خانواده و پژوهش*، ۶۶(۱)، ۶۴-۴۵.
- https://journal.uma.ac.ir/article_2196.html
- سروی، مهدی، و عبدالحی، سامان. (۱۴۰۳). نقش خانواده در پیشگیری از گرایش اطفال و نوجوانان به ارتکاب جرائم مانع. *پژوهش‌های جرم‌شناسی کاربردی*، ۲(۵)، ۱۱۹-۱۴۵.
- https://www.qacr.ir/article_728555.html
- طالبی، ابوتراب، امینی، سعیده، و طلوع پارسا، سید فرید. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر احساس انومی بر امکان کنش ارتباطی (مورد مطالعه: شهر مشهد). *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۶(۱)، ۷۰-۵۱.
- https://journals.ut.ac.ir/article_56919.html
- عبدالحی، سامان. (۱۴۰۳). نقش عوامل اجتماعی در جامعه‌پذیری دانش‌آموزان در معرض خطر. *پژوهش‌های جرم‌شناسی کاربردی*، ۲(۳)، ۵۲-۲۹.
- https://www.qacr.ir/article_717883.html
- فرجی‌پور، آذرفام، فرناز، و آقاپور، علی. (۱۴۰۴). نقش آنومی اجتماعی بر افزایش جرایم خشونت‌آمیز. *فقه و حقوق نوین*، ۱۴(۲۵)، ۱-۱۸.
- https://www.jaml.ir/article_729198.html
- لرسناتی، شهرام، وروایی، اکبر، و قاسمی، مسعود. (۱۴۰۱). مطالعه تأثیر نظریات کنترل اجتماعی و خودکنترلی (نظریه عمومی جرم) در زندان‌های مرکزی کرمانشاه و اوین تهران. *فقه جزای تطبیقی*، ۲(۱)، ۲۴-۱۷.
- SID. <https://sid.ir/paper/۱۰۳۶۲۱۸/fa>
- مبارکی، محمد. (۱۳۸۳). *بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و جرم* (پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی).
- مشونیس، جان. (۱۳۹۵). *مسائل اجتماعی* (جلد ۱؛ هوشنگ نایی، مترجم). پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.

- نازکبار، حسین، زاهدی، محمدجواد، و ناییبی، هوشنگ. (۱۳۸۵). نقش دینداری در ممانعت از بزهکاری جوانان شهر تهران. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، ۲۲، ۲۳۳-۲۵۷.
<https://refahj.uswr.ac.ir/article-1-2108-fa.html>
- هاردی، ج. (۱۳۹۳). هیستریسیس. در (محمد مهدی لیبی، مترجم و ویراستار)، مفاهیم کلیدی بوردیو (صص. ۲۰۵-۲۲۸). نشر افکار.
- Akinbobola, B. A., Frimpong, A. A., & Doucet, G. (2022). Using anomie institutional theory to explain crime in the ECOWAS region: Policy implications. *Public Policy and Administration Research*, 12(6), 103-117.
<https://doi.org/10.7176/PPAR/12-6-10>
- Ahmadi, H., & Dehghani, R. (2016). Social capital and delinquency study case: High school students of Shiraz City. *Scholars Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*, 4(4A), 317-323.
- Baron, S. W. (2011). Street youths and the proximate and contingent causes of instrumental crime: Untangling anomie theory. *Justice Quarterly*, 28(3), 413-436.
- Collins, A. M., & Menard, S. (2021). Anomie and adult crime. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 7, 420-448.
- Costello, B., & Laub, J. H. (2020). Social control theory: The legacy of Travis Hirschi's Causes of Delinquency. *Annual Review of Criminology*, 3, 21-41.
<https://doi.org/10.1146/annurev-criminol-011419-04152>
- Gonzales, D. M., Feenstra, P., & Argando, D. (2024). Moral anomie from Émile Durkheim's point of view. *International Journal of Ethics and Society*, 6(3), 9-16.
<https://doi.org/10.22034/ijethics.6.3.9>
- Jen Chiang, C. C., Chen, Y. S., Wei, H. R., & Meldrum, R. C. (2020). Social bonds and profiles of delinquency among adolescents: Differential effects by gender and age. *Children and Youth Services Review*, 110, 104751.
- Näsi, M., Aaltonen, M., & Kivivuori, J. (2016). Youth hate crime offending: The role of strain, social control and self-control theories. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 17(2), 177-184.
<https://doi.org/10.1080/14043858.2016.1240990>
- Prabhashini, I. G. N. (2023). Anomie society and crime. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*, 7(5), 112-120.
- Salmi, V., & Kivivuori, J. (2006). The association between social capital and juvenile crime: The role of individual and structural factors. *European Journal of Criminology*, 3(2), 123-148.
<https://doi.org/10.1177/1477370806061967>
- TenHouten, W. D. (2016). Normlessness, anomie, and the emotions. *Sociological Forum*, 31(2), 465-486.

